ÇINARALTI

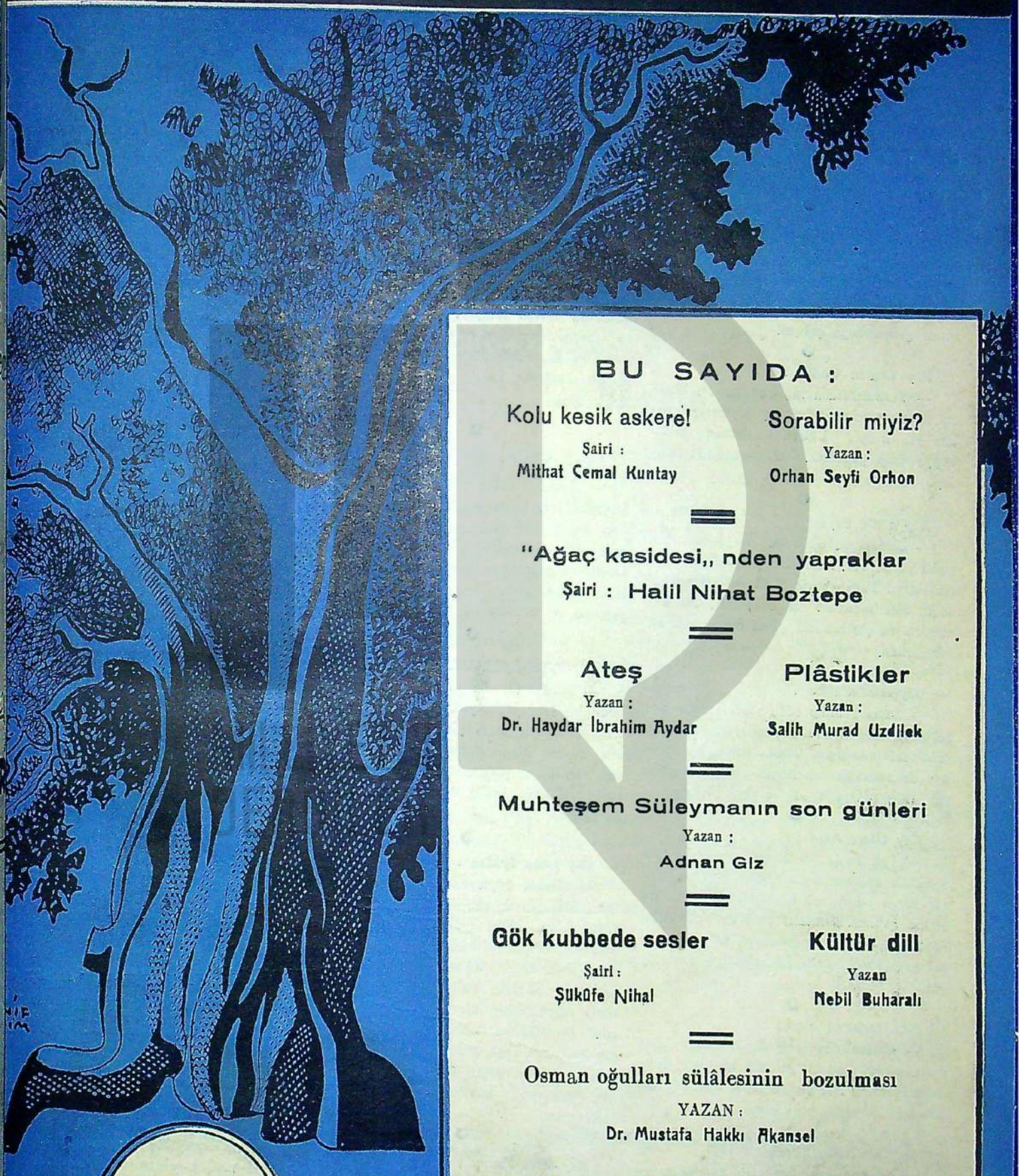

BU SAYIDA :

Kolu kesik askere!
Şairi :
Mithat Cemal Kuntay

Sorabilir miyiz?
Yazan :
Orhan Seyfi Orhon

"Ağaç kasidesi,, nden yapraklar
Şairi : Halil Nihat Boztepe

Ateş
Yazan :
Dr. Haydar İbrahim Aydar

Plâstikler
Yazan :
Salih Murad Uzdilek

Muhteşem Süleymanın son günleri
Yazan :
Adnan Giz

Gök kubbede sesler
Şairi :
Şükûfe Nihal

Kültür dili
Yazan
Nebil Buharalı

Osman oğulları sülâlesinin bozulması
YAZAN :
Dr. Mustafa Hakkı Akansel

Sayı : 85
Kuruş : 15

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT

19 Mayıs Gençlik bayramı

Bir millî piyango

Bileti almayı unutmayın!

O gün, sevinç günüdür.

Sahibi ve Neşriyat Md.
Orhan Seyfi Orhon
Basıldığı yer :
Cumhuriyet Matb.
İstanbul

TÜRK EFSANELERİ

ÇINARALTI YAYINI

Fiatı 50 kuruş

ÜMUMİ SATIŞ YERİ :
İSTANBUL-ANKARA CADDESİ
ÇINARALTI İDAREHANESİ NO. 47

misafir gelince

SODALI LİKÖR
İKRAM EDİNİZ

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

S. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR
HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228
REÇETE İLE SATILIR

DEVA

KAŞELERİ

Baş, diş, nezle, grip, romatizma

Ve bütün ağrıları derhal keser

Sıhhiye Vekâletinin ruhsatını haizdir. İcabında günde 3 kaşe alınabilir.

T. C. ZİRAAT BANKASI

PARA BİRİKTİREN RAHAT EDER

Konuşmalar

Bay Müfit Onur :

— Çoban, böyle düşünmez. Şiir yazmak için bir hazırlık ve olgunluk devri ister. Önce, bunu tamamlayın. Sonra yazmak sırası gelir.

Bay Abdülbaki Eşref :

— Nükteli, hoş yazılarınızı okuduk. Bu tarzda lâtifeler mizah gazeteleri içindir Tabiî (Çınaraltı) nda neşretmeği düşünmemişsinizdir. İstidadınız olduğu anlaşılıyor. Bunu geliştirmeğe çalışın!

Bay Osman Önder :

— Yazılarınızdan hiç olmazsa bir tanesini olsun görmeden bir şey söylemeğe imkân var mıdır? Lûtfen bunlardan birini kopye edip gönderin. O zaman fikrimizi söyliyebiliriz.

Bay Fethi Soysal :

— Şiirlerinizi okudum. Hepsinde çok güzel yerler var. Mısraların musikisini duymuşsunuz. Fakat bütün halinde mükemmel değil. Her manzum bir bütündür. Bu bakımdan da şiirlerinizin güzel olmasına itina ediniz.

Bay Ahmet Atan :

— Surlara hitap eden şiiriniz daha heyecanlı, daha kuvvetli olmalıydı. Fikretin (Sis) ini hatırlayın. Ondan sonra bu mevzua dokunurken çok itinalı olmıya mecburuz. (Kış) da renk, ses ve yeni görüş az.

Bay Ömer Avni :

— Pek nazik ve samimi duygularınıza teşekkür ederim. Bahsettiğiniz mevzua tekrar temas edememek zorunda kaldık. Öbürlerine gelince: Onların cüretine mi, bizim kayitsizliğimize mi şaşmalıyız, bilmem! Elimizden geldiği kadarını yapmıya çalışıyoruz.

Bay Mahmut Sertel :

— Çınaraltı'na sevginize teşekkür. Bunu manzum yazmak suretile bizi pek duygulandırdınız. Neşretmek sizin için de, bizim için de biraz fazla olur.

Bay Ercüment Ulucan :

— «Bahar yankıları» isimli manzumeniz, nazım tekniğile biraz daha uğraşmanız icap ettiğini anlatıyor. Şiiri sevmeniz bunu bir külfet değil, bir zevk haline sokabilir. Güzel, kusursuz şiirler yazmayı düşünün, bunları neşretmek ikinci derecede kalır.

Bay Fazıl :

— Burada isimli şiirinize bir kahramanlık havası koymalısınız. Bir takım fikirleri ve tarihî vakaları tekrarlamak kâfi değildir. Şiir, bunların bir his, bir ses haline gelişidir.

Bay Kâmil Özkan :

— (Ardın sıra) isimli şiirinizde içten gelen uzak bir ses var.. Fakat mısralarınızda bu devam etmiyor. Nazım kalıbı içine giren duygularınız gitgide zaafa uğruyor ve manzume bir terkip güzelliğinden mahrum kalıyor. Sanat eseri bir tahlil ve terkip işidir.

Bayan Zühal Oktaş :

— Bahar isimli şiirinizde çok güzel mısralar var. Yalnız bu manzumede bir kelime israfı göze çarpıyor. Çok süslü. Pırlanta, altın, bülbül, gül... Bütün bunlar baharın çok yıpranmış, çok kullanılmış taraflarıdır. Sizin hassas, sanatkâr kaleminizden yepyeni ve terütaze bir bahar bekliyoruz.

Bay Sabri Sadık Ülker :

— Samimî teessürlerinizi anlatan şiiriniz, uzun bir istırap hikâyesi. Biz mecmuamızda kont nevinden uzun yazılar neşredemiyoruz. Ancak küçük manzume için yerimiz var. Bizi mazur görün. (Bekârlara) satir tarzında yazılmış. Bizim mevzuumuzun dışında kalıyor.

Bay Baha Işıldak :

— (Bahar rüyası) çok eskimiş mecazlarla dolu. Artık biz, bülbülün güle âşık olduğundan, gülün bülbüle nazlandığından bahsetmemeliyiz. (Türkü) nüzün güzel mısraları var. Yalnız (uyudum, tutuldum) gibi kelimeler birbirile kafiye sayılmaz. (Sızıldım) diye Türkçe bir kelime hatırlamıyorum. Bu (Türkü) nüzün deyiş tarzı (İhsan Raif) ten başlıyarak çok tekrarlanmıştır. (Koşma) güzel değil. Kendi kendinizi tenkid duygusunu kuvvetlendirin. Muvaffak olacaksınız.

Bay İzzet Tamer :

— (Pınar başı) Yahya Kemalin (Mehlika sultan) ını hatırlatıyor. Bu türlü tesirlerden kurtulmak lâzım. Bir manzume, orijinaliteden mahrum olursa, güzel bile olsa muvaffak sayılmaz.

Yaylâ türküs

Şairi :
HALİDE NUSRET ZORLUTU
Türk edebiyatının en ince, en sa
kâr şairi Halide Nusret Zorlutun
en güzel şiirlerini bir araya topl
bu eser (Çınaraltı) yayını neşr
arasında basılıyor. Pek yakınd
çıkacaktır.
Fiatı: 50 kuruş

Japon mucizesi

Dr. MUSTAFA HAKKI AKAN
Japonyanın bu kadar kısa bir
manda nasıl kalkındığını, çok
bir Ortaçağ çiftçi milleti iken
yanın en kudretli asrî bir devleti
en ileri ağır endüstri milleti h
nasıl geldiğini en yeni vesikala
tetkik eden bu eser, bizim bu
alacağımız dersleri göstermek
Fiatı: 50 kuruş

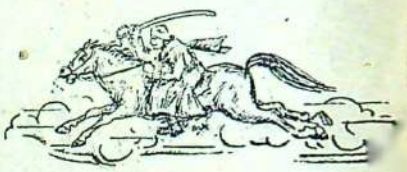

Yer Yüzünde Türkler

HÜSEYİN NAMIK ORKUN
Türklere akraba olan milletlerle
yüzüne yayılan bütün Türk
yerlerini, boylarını, nüfuslarını,
yatlarını bildiren bu emsalsiz
pek yakında (Çınaraltı) yayını
sında çıkıyor.
Fiatı: 50 kuruş

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 85 — 8 Mayıs 1943 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krş. — Cilt : 4

Sorabilir miyiz?

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

«.... Din, harem, imparatorluk, körükörüne itaat gibi korkulukları Türk cemiyetine musallat etmek istiyen softalar ve karanlık adamlar...»

Bu satırları, İstanbulda çıkan sözüm ona bir Türk gazetesinden alıyorum, bunu yazan sözüm ona bir Türk gencidir ve üstelik öğretmendir de! Bu gencın aynı sütunda, tarafsız bir müşahitmiş gibi kendi solcu mecmuasının neşriyatını propaganda etmesini bir tarafa bırakıyorum. Bu gazetenin içinde Türk ırkına yabancı olanları, melezleri, sabıkalıları, mahkûmları da bir tarafa bırakıyorum. Sadece bu muharrir bana **(Din gibi korkulukları Türk cemiyetine musallat etmenin)** ne demek olduğunu anlatır mı? En büyük âbideleri camileri olan bir şehirde, Süleymaniyenin, Fatih'in, Sultan Ahmed'in, Beyazıd'ın Yenicamiin gökleri kucaklıyan minareden kolları arasında, en az on yedi milyon müslüman Türke karşı **(Din gibi korkulukları Türk cemiyetine musallat etmek)** sözü hiç olmazsa meslekî terbiyeye yaraşmıyan bir nezaketsizlik değil midir? Bu genç felsefe öğretmeni ne istiyor? Sokaklara **(Din, halkın afyonudur!)** diye afişler mi yapıştıralım? Türk inkılâbında din husumeti diye birşey yoktur. Öyleyse bu, onun hangi inkılâpçı akidesine uymuyor? El altından methettiği mecmuasında her nüsha, birkaç Türkçüye sövdükten sonra mizacına pek uygun bir gazetede bu hakaretleri tekrarlamak ta yetişmiyor mu? İnkılâp düşmanı, sahtekâr, cahil, güruh, münafık, hattâ yabancılardan para alıyor demek de yetişmiyor mu?

Öyleyse ne yapalım? Ellerimiz bağlı arkasından mı gelelim? Sorabilir miyiz, bizi ne tarafa götürmek istiyor? Hangi çukurun başında boğazlamıya?..

Orhan Seyfi ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Yazan: DR. MUSTAFA HAKKI AKANSEL

OSMANLI DEVLETİNİ BATIRAN EN MÜHİM SEBEP

Osman Oğulları Sülâlesinin Bozulması — 1

Devletleri ilk kuranlar, fakir, azimli, temiz ahlâklı, büyük seciyeli insanlardır. Onlar, bu mânevi hasletlerin verdiği büyük bir teşebbüs aşkı ile bir devlet kurarlar; derken zenginlik, zevk ve sefa, hastalıklar üşüşürler, onların torunları artık, ilk devlet kurucularının metin seciyelerini haiz olamazlar. Devletin en başındaki, zevk ve sefa aradı mı, derhal dalkavuklar meydanı alır, üstelik kibir, gurur da gelir, ve nihayet, o devlet batar. Bu felsefeyi, on dördüncü asırda, **İbni Haldun**, meşhur **mukaddemesinde** yazmıştır. Fakat ondan çok evvel, bin sekiz yüz sene önce, meşhur eski **Roma** müverrihi **Tite - Live**, ve eski Yunan filozofu **Plütark** da yazmışlardır.

Maruf Fransız filozofu **H. Taine** (Ten) in 1856 da yazdığı (Essai sur Tite - Live = Titliv Hakkında Deneme) isimli ilk ve fakat bir şaheseri vardır. Diyor ki: **(Tarihin gizli plânını bulmak, bir saadet, bir ihtiyaçtır)** (sa. 127)

Gene: (Mütemadiyen muharebelerden, kıtlıklardan, törenlerden bahsetmek neye yarar? Hakikî ve filozof bir müverrih (tarihçi), bu (fait - olay) ların arasından derhal, onları bir birine ekleyen, onları aydınlatan (umumî kanun) a koşar) (sa. 129, 1904, yedinci basıdan).

(Olayları, onları tamamlıyan ve ispat eden kanunlar altında toplamak, hususi kanunları, daha umumî kanunlara (yani sebeplere) bağlamak, bunun için de, olayları seçmesini bilmek, işte filozof - müverrihin vasıfları budur) (sa: 130).

(Dağınık olaylar, biricik sebebin serlevhası altında birleştirilmeli, akıl, onların arasındaki ilgiyi hissetmeli veya görmeli, hülâsa, (anlamalı). **Hâdiseleri anlamak, onların kanununu (yani illetini) kavrıyarak, onların umum heyetini birden kucaklamaktır)** (sa. 138).

Bu felsefeyi, **en eski Osmanlı Türkü tarihçisi (Âşık Paşa zade)**, ilk Osmanlı devleti tarihi olan sekiz Padişahı alan eserinde yazmıştır:

(Padişah kim zabun ola, memleket tiz harap olurmuş).

(889/1484) de yazmış, 1332 hicrî senesinde, Maarif Nezareti neşri, eski harfle, sahife: 30 da.)

Bunu, 1630 tarihlerinde, dördüncü Sultan Muradı uyandırmak için **(Koçi Bey Risalesi)** ni yazan zat da pek iyi görmüştür: **(Mülûk eyülüğe teveccüh buyursa, | âlem serapa nizam bulur; kemliğe teveccüh ederse hal mükedder olup, ağaçlar meyva vermez, ve yerlerde ot bitmez)** .(Vakit matbaası yayımı, **Ali Kemali Aksüt**, 1939, sa. 58). (Hammer, bu Koçi beyi: **(Osmanlıların Monteskiyösüdür)** diye över).

Rıza Nur da, çok derin ve kıymetli fikirlerle dolu olan **(Türk Tarihi)** nde, bu işin felsefesini, şöylece yapmıştır: **(Deli İbrahimden çok evvel, Osmanlı hanedan ailesi kanca bozulmuş, fizik (yani beden) ve moral (ahlâk) cihetinden tereddiye (kötüleme) düşmüştü. Bunlar, cima, rakı, afyon ve esrar ile bu hale gelmişlerdir. Sonra, veraset de rol oynamağa başlamıştır. Tereddi, irsi ve nisbi olarak iki yoldan yürümüştür. Bu aileden ilk deli olan Üçüncü Mehmettir. Bunun oğlu Birinci Ahmet de delidir. Bunun kardeşi Birinci Mustafa da delidir. Oğlu Birinci İbrahim ise zır delidir. İbrahimden alınan döl, maatteessüf, tereddi etmiş, dimağ, sinir ve melekâtı akliyece son derece bozulmuştur)** (cilt 4, say 9).

(Demek, bu zavallı millet, 1050 hicrî tarihindenberi (1640), sakat inci dizdiren bir delinin neslinin e de kalmıştır) (cilt 4, sa: 10)

Maruf Fransız hekimlerinden Cabanès'in, **(Hekimlik tarafından aydınlatılan tarih)** ve **(İrsî Hastalıklar)** isimli eserlerinde, hükümdar sülâlelerinin bozulması hakkında pek çok bilgiler vardır.

Milletlerarası büyük bir şöhret sahibi olan profesör ve hekim **Carrel** (Karrel) in, gene pek meşhur olan **(L'Homme, cet inconnu = İnsan bu meçhul kalmış mahlûk)** isimli eserinde şu pek kıymetli ve derin fikir okunur: **(İnsanın akıl cihetinden yükselebilmesi için, mütemadiyen çalışmak, ahlâkî ve fiziyolojik bir disiplin (yani bedenen ve ruhan temizlik) (mahrumiyetler) lâzımdır. Bu şartlar ona, yorgunluğa ve kaygılara karşı mukavemet verir. Onu, bir çok hastalıklardan, hususile, akıl ve sinir hastalıklarından, korur).** (Fransızcalından, sa: 131).

İşte, profesör Karrelin bu cümlesi, hükümdar sülâlelerinin niçin bucak kötülediğini (dejenere olduğunu) kısa bir şekilde izah ediyor ve aynı zamanda, **devlet idaresinde (Cümhuriyet) usulünün, neden hükümdarlık usulünden üstün olduğunu da anlatıyor.**

Fransız Şark bilgini (müsteşrik) **F. Grenard'ın (Baber)** isimli eserinde (1930) şu cümle okunur: **(Tuhaf tesadüf, bu devrin en büyük hükümdarları: Şah İsmail, Baber, banî, Hüseyin Baykara, hepsi de, yatlarına, yoksulluklar, sıkıntılar de başlamışlardır).** (sa: 82).

Gene, aynı zatın **(Cengiz Han)** isimli eserinde (1935), Cengizin cukluğu ve gençliği hakkındaki bi

ler (sa: 19), Cengizin, hayata ne kadar sıkıntı ve tehlikeler içinde girmiş olduğunu anlatır.

Amerikalı maruf filozof **Will Durant'ın** (**Medeniyetin Tarihi**) isimli eserinin Fransızca tercümesinde cilt 3, sa: 19), ilk **Çin irsî hanedan sülâlesinin** kuruluşundan bahsederken, şöyle yazılıdır: (**Bu suretle, dünyada ilk olarak, bir hükümdar sülâlesi kuruldu. Ve böylece, dâhi bir hükümdardan sonra, budala birisinin tahta çıkmasına yol açılmış oldu**).

Eski Roma imparatorluğu da bu irsiyet usulünün tadını, acı bir tarzda tatmıştır: Roma devleti pek ziyade büyüyünce, cümhuriyet usulü ve **senato** ile idare, ahvale uymaz oldu. Ogüst ve daha bir takım akıllı ve iyi hükümdarlar geldi. Romalılar, onların sülâlesinden gelen **Neronun** da öyle çıkacağını sandılar. Müverrih **Guglie'mo Ferrero** (Yeni Roma Tarihi = **Nouvelle Histoire Romaine**) isimli eserinde, 1936, sa: 205) şöyle yazıyor: (Neron, bir taraftan halkı elde etmeğe calışırken, diğer yandan **Roma asılzadeler sınıfının ahlâkını bozmağa çalışırdı**: Her gece başka bir sarayda içki ve sefahet âlemleri kurardı, ilâh...) Alt tarafını herkes bilir. Bu sebepten, Roma imparatorları (**Adoption = Evlâtlık alma**) usulünü ullandılar, yani, hangi genç asılzade, ıktedir, temiz huylu, tedbirli ise, u evlât edinir ve kendine veliaht in ederdi. Meşhur filozof **Mark - elin** imparator olabilmesi bu sayedir. Japonyadaki hükümdar sülâlesi e, bu «Mânevi evlât» usulü sayesinde i bin senedir devam ediyor.

Hükümdarların şahıslarının ehemiyeti: Hammer'in (**Osmanlı devletinin tarihi**) nde, (Fransızca Hellert cümesi, cilt 16, sa: 301), şu fikir kunuyor': (**Cenabı Hak, gazada gelip r devleti yıkmak istediği zaman, öyle kişileri** (yani Üçüncü Mustafan itimadını kazanan **Osman efendi** bi, budala, mağrur ve cahil insanı) **hükümdarların nedimi ve mutedi yapar**).

Bence, bu fikir şöyle tashih edilelidir. İhtimal ki, Hammer, 1840 da, usturya imparatorunu kuşkulandırmak için böyle yazmıştır. (**Cenabı ak, gazaba gelip bir devleti yıkmak ediği vakit, onun başına, Neron gibi, li İbrahim gibi, bir fena hükümdar ar**). (Devamı 13 üncü sahifede)

NOt

Adnan Cemgil'e

24 nisan 1943 tarihli (Tan) gazetesinde (Japon mucizesi) isimli kitabım hakkında (Adnan Cemgil) imzasile yazılan yazıya cevaptır.

◆ ◆

Dr. M. H. A.

Bu yazıdan alınmış bir parça: (Fal kitabına benzeyen kitabının sonunda, en kaba, en köksüz ırkçılığı ileri süren, ilim dünyasında fikirlerinin modası geçeli en aşağı yarım asır olan Gobinoyu peygamber diye ilân eden bu hekim...).

Kitabımın bu hücuma hedef olan parçası: (Japon Mucizesi, sayfa: 78-80) (Kanın sesinin ne kadar kudretli olduğunu size daha iyi anlatabilmek için, Alman filozofu Herman fon Kayzerling'den bazı parçalar alacağım. (Bu filozofun, kanın kudreti hakkındaki fikirlerini aldıktan sonra) : (Avrupada, 150 senedenberi en mühim tesiri yapmış olan zat Gobineau'dur. Gobinonun iddiaları belki de ilmî değildir. Fakat, o, tarihî akışın içine yeni bir (maya) sokmuştur. Bu yeni fikir de (Irk şuuru) dur. Burada mühim olan nokta, bir ırkın ötekilerden üstün olduğu fikri değildir. Asıl mühim olan nokta, ırkın, haddi zatında bir kıymet olduğu inancıdır. Dünyanın en ırkçı milleti Yahudilerdir. Ondan sonra, Şimal milletleri gelir. Irk fikri sayesinde, Fransız büyük ihtilâlindenberi ihmal edilmiş olan hayatın bütün gayri aklî (irrasyonel) kuvvetleri, yeni bir kudret ile kendilerini gösterdiler. Bu fikri, bugün Almanlar, yarın Hintliler, öbür gün Çinliler benimseyeceklerdir. Bu sebepten, Gabino isminin şerefi, prestiji gittikçe artacaktır/ İhtimalki, onun eserini kimse okumıyacaktır. Hattâ Çinliler, Gobinonun, eserinde ileri sürdüğü, Alman ırkının en yüksek olduğu fikrini kabul etmiyeceklerdir. Ve hattâ, Almanyada bile, Gobinonun ilmî iddiaları çürütülecektir. Fakat, bu keyfiyet, Gobino isminin itibarının gittikçe artmasına engel olmıyacaktır. Gobino, artık, efsanevi bir timsal, bir nevi (peygamber oldu. Zaman geçtikçe, onun hiç söylemediği birçok şeyler ona atfolunuyor. Tarihin değişikliklerinde büyük tesirleri görülmüş olan insanların mazhariyeti budur).

Demek ki, Gobinoya (peygamber) diyen ben değilim. Gobinonun ilmî iddialarının çürük olabileceğini Kayzerling sarahaten yazmıştır. O halde (modası geçeli elli sene olmuş en kaba en köksüz ırkçılık) diye hücum etmek yersizdir. Çünkü, Kayzerling bu ihtimali kabul ediyor ve meselenin asıl ruhunun burada olmadığını açıkca yazıyor.

Fakat, Paris Tıp Fakültesi serbest (antropo - biyoloji) kürsüsü profesörü Dr. René Martial, 1942 de bastırdığı (Melezler) isimli eserinde, aynen şöyle yazmış: (Gobino haklı olmakta devam ediyor.) Bu hekim, otuz senedenberi ırkçılık üzerinde tetkikat yapmış ve bu konuda birçok eserler neşretmiştir. (Bahsi geçen kitabı, sayfa: 53).

Demek ki, Adnan Cemgilin makalesinde (tahrif) var. Bir şeyi, başka bir şekilde göstermek olayı var. Bu da bu yazının objektif, ilmî, tarafsız olmadığını ispat eder.

Bu zatın bu kısa yazısında, tam otuz dokuz tane (hakaret) ifade eden kelime veya tâbir var. Bu keyfiyet, bana, Götenin şu fikrini hatırlattı :

(Kin, garaz, partizanlık, şahsi menfaat gibi bayağı duygular, insana, alt kapıdan çıkası lâzım gelen kirli nesneleri üst kapıdan çıkartır.)

Ben, (Japon Mucizesi) ni, (Türkiyeyi bir yarı müstemleke olarak görmek isteyenlere) hizmet etmek için bastırmadım. Tam da aksine olarak, Türkiyeyi, az zamanda, en ileri, ve en kuvvetli bir devlet haline getirmeğe, gücümün yettiği kadar, hizmet etmek için neşrettim.

Demek, bu kitap, bu şekilde dahi tefsir olunabilirmiş.

Tevekkeli, Anatole France, (Bir kitabın, okuyucusu kadar değişik nüshası vardır) dememiş!

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Muhteşem Süleymanın

SON GÜNLERİ

Yazan : **Adnan Giz**

— Üstat Mithat Cemal'e

Parlak bir yaz güneşinin altında miğ- kılıçlar parlıyor, atlar kişniyor, akıl- ve gözler alan muazzam bir ordu «Dra- nehri boyundan «Ösek» sahrasına doğ- ilerliyordu. Günlerdenberi büyük bir ve heyecan içinde bütün Serhat eha- yollara dökülmüş, gûya ki dünya yerin- oynamıştı. Nasıl oynamasın ki cihanın lişahı Sultan Süleyman Han bizzat on cü seferine gidiyordu. Bütün dünyanın sını çeken ve her asırda görülmesi nkün olmıyan emsalsiz, büyük bir hâ- di bu!. İşte bu büyük alâka iledir ki lerdenberi Padişahın bütün sadık tebaası arlar, Ulahlar, Sırplar, Boşnaklar, Hır- Macarlar hepsi bu muazzam zafer yını seyretmek, Belgradın, Rodosun, Bu- ı, Bağdadın fâtihini dünya gözü ile bir görmek için, hepsi o ordunun geçece- yollara toplanmıştı.

Cihanın Padişahı, bu tarihte zafer dolu ömrün «74» üncü yılını idrak ediyordu. senedenberi dünyanın yarı ağırlığını larında tutan, bu insan artık böyle uzun seferin maddi yorgunluklarına taham- edecek bir yaşta değildi. O artık istira- at etmeli, milyonları aşan tebaasının el de tuttukları o zafer ve ihtişam otağı- çıkarak sevgili şehzadesi Mehmetten ve- veliaht Selimden olan torunlarını okşa- ı, sakin bir hayat geçirmeliydi. Fakat nın madişahı yıllardanberi Nemçeliden değildi. Nasıl hoşnut olsun ki o dik «Beç» kıralı iki yıldanberi vergisini rmediği yetmiyormuş gibi, bir taraftan Padişahın sadık tebaası olan Erdel kıralı on Yanoş'a bulaşıp duruyordu. Biçare layoğlu» aylardanberi İstanbula na- gönderiyor, Nemçelû'nun haddini bil- için Padişahtan yardını istiyordu. zam Tavil Mehmet Paşa bu meseleyi fazla uzatmak istememiş, Türkün par- şöhretine bir gölge dahi düşürmemek Padişahı yeni bir sefere teşvik etmişti. n Süleyman ötedenberi, ihtiyarlığın iki z yoldaşı olan nikris ve romatizma- muztarip bulunuyordu. Bu yüzden se- asında araba veya tahtırevanla se- etmiş, ancak büyük şehir ve kasaba- geçerken atına binmişti. Onun bu luyu, kumandanları büyük bir tees- süre düşürüyor, gayri ihtiyari Mohaçtaki, Belgrattaki genç, körpe hayali göz önüne geliyor, her fâniye nasip olmıyan o muzaffer ömrün her safhası bir panaroma gibi gözlerde canlanıyordu :

«... Şüphesiz o doğarken dünyanın en mesut insanı olarak doğmuştu. Eveti.. Yer yüzünde hiç bir fâni Muhteşem Süleyman kadar mesut olmamıştır. Bir kere o çok büyük, emsalsiz bir babanın oğluydu. Anası Hafsa sultan ise zamanın en güzel kadını sayılıyordu O muzaffer baba, dokuz sene süren saltanatında akla hayale sığmıyan işler görmüş, devleti bir kaç misli büyültmüştü. Kısaca :

Az zaman içre çok iş etmişti
Sayesi olmuş idi âlemgir

vecizesi onun hayatını en doğru bir şekilde ifade ediyordu. Babası uzun bir mücadeleden sonra tahta çıktığı zaman o on sekiz yaşında bulunuyordu. Hayatının ilkbaharına tesadüf eden o yıllar âdeta göz yumup açıncaya kadar büyük bir hızla gelip geçmişti. Babası büyük gayeler, büyük ülküler peşinde koşuyor, her sefere gidişinde onu İstanbulda vekil olarak bırakıyordu. Bir garip baş dönmesi içinde ordular, donanmalar gidiyor, ülkeler ve müjdeler geliyor, sevinçten üsküflerini yere vuran çavuşlar ona şu şekilde mektuplar getiriyordu :

«... Ferzendi ercümend-i devletyar ve halefi saadetmendi gamkâr oğlum Süleyman Şah... Tevkii refii hümayûn vâsıl olicak malûm ola ki işbu dokuz yüz yirmi iki Recebinin evahirinde Halebe karip Mercidabık nam mahalde Gavrii makhur ile muharebe kılınıp leşkeri islâm galip ve güruhu Çerakese mağlûp düşüp, Gavrinin başı kesilip semsemendi hümayûnum önüne bırakıldıktan sonra Tomanbay bedbaht bakiyyet-üssüyufile Mısıra varıp dâvayı tahtu saltanat etmekle.. Bir kaç gün azîm muharebeler olup ahır-ül emir leşkeri Çerakese mağlûp ve münkesir ve kararı firara tebdil eylediklerinden muharremin yedinci gecesi Kahirenin içine girip zapturabıt müyesser oldu. Elhalet-i hazii cemi memaliki Mısır ve Malatya ve Halep ve Şamşerif ve nefsi Kahire ve diyarı Sait ve Habeş ve Yemen, Hicaz, Mekke ve Medine ve Kudsüşerif memaliki Osmaniye muzafatına dahil olmuştur. Bu tihnamei müteberrike sana vusul buldı bu beşaret âmiz haberi her canibe ilâm ilân ettirip burçlar ve kalelerden şenlik şadımanlık iş'arına top ve tüfekler atılıp vak ve bilâdı tezyin kıldırıp... Suleha ve de füzunii izzücahım için hayır ve du ettirip sadaka vermekte dakika fevt e meyesin ve ol canibin ahvalini bildirip k dumü hümayûnuma mutarassıt olasın. le bilesin!.».

Süleyman o müthiş babanın naz altında çok muktedir hocalardan ders ve tam bir asker devlet reisi olarak tişmişti. Babası o karakterde bir insandı yarın hükümdar olacak oğlunun bu me yaraşmaz bir kusurunu, bir ahlâk düş lüğünü görse evelallah tahtın tek vârisi duğunu düşünmez ve bütün kardeşleri, ğenleri gibi bir lâhzada onu da yere ser Süleymanın doğuştan bahtiyar olduğ söylemiştik. Evet o bahtiyar doğmuş Çünkü Yavuzun tek oğlu olarak dünya gelmişti. İstikbalde ne tahtına göz dik bir kardeşi vardı, ne de elini kana bu tıracak bir kaç yeğeni kalmıştı. Yalnız tikbalde birer sadrâzam karısı olacak zel, güzel kız kardeşleri vardı ve bü aile Süleymanın üzerine titriyordu.

Sonra hâtıraların sahnesi birdenbire ğişiyor ve onun Manisadan gelip tahta şı âdeta silinmiyen hatlarile göz önüne liyordu. O zaman, uzun boylu, nahif vü lu, iri siyah gözlü, sarı bıyıklı henüz 26 şında tığ gibi bir delikanlıydı. Babası ağzına kadar dolu bir hazine, muzaffer ordu, yeniden inşa olunmuş ve henüz lanılmamış büyük bir donanma bırak Kalktı o ordunun başına geçti. Belgradı dı. Donanmaya bindi. Rodosu aldı. Rod fethi şimdi küçük ve hazin bir sa hatırlatıyordu :

Rodos sövalyelerinin reisi pek il bir Fransızdı. Genç, körpe Süleyman görünce — sanki kendi istikbalini l lar gibi — birden çok üzülmüş, veziri rahim Paşaya :

«— Yazık! Bu kış gününde ihtiyarı rinden tedirgin ettik!» diye dert ya

«.. Daha sonra hâtıraların ufku b bire genişliyor, kanlı muazzam bir

dana, Mohaç sahrasına uzanıyordu :

Ordu Mohaç sahrasına gelmiş, fakat düşmandan bir eser görülmemişti. Padişah bir harp meclisi kurarak kumandanların fikrini sordu. Gazi Hüsrev Bey :

«— Saadetlû Padişahım, demişti. Biz Serhadde müşavereyi Serhadin gün görmüş ihtiyarlarile ederiz. Kendi reyimizle bir iş görmeyiz. Ferman olunursa varıp söyleşelim, saadetlû Padişaha gelip cevap verelim.»

Padişah :

«— Ol müşavere edecek adamları bunda getirin!» emrini vermişti.

Hüsrev Bey oturduğu yerden, aşağıda duran ağalardan birine seslenmiş:

«— Tiz var Koca alaybeyi, Kara Osman, Mehmet Subaşı, Adil Toça ve Balaban Çeribaşı gelsinler saadetlû Padişah emretti.» demişti.

O adam henüz gitmişti ki cübbesi arkasında, tulgası başında, kepeneği terkisinde olduğu halde Adil Toça çıkagelmişti. Sakalı olmıyan bu müthiş ihtiyarın gür bıyıkları düşmanı hedef tutan birer ok gibi tulgasından dışarı uğruyordu. Hüsrev Bey onu kendi davetile geldi sanarak :

«— Gel Adil Toça! Saadetlû Padişah müşavere emretti.» derdemez, öteki dehşetle gürleyerek :

«— Bunda döğüşmekten özge müşavere var mıdır? Beni Koca alaybeyi size gönderdi. Düşman alayları görünmüş, çarhacımız elleşmeğe başlamış, gelin sancağını dibinde bulunun!» demiş ve hemen atını tepip dolu dizgin kendi alayına gitmişti.

Sonra... Evet sonra, büyük bir savaş oluyor ve bütün Macaristan Türk hâkimiyetine giriyordu.

«Mohaç zaferini Viyana muhasarası, Alman seferi ve nihayet Bağdadın fethi takip etmişti. Bağdatta onu Türklerin en hassas şairi, büyük duyguların, güzel sözlerin fakir fakat muhteşem hükümdarı karşılamış; ona nefîs kasideler sunmuştu :

Kıldı meşhur Arap fethi Acem tarihini
Geldi burcu evliyaya Padişahı namdar.
Padişahı bahrü ber Sultan Süleyman veli
Serveri sahip nazar şahinşini şefkat siar
Âlemin vasfın Süleyman mülkü derlerse nola
Çün Süleymandan Süleymana kalupdur yadigâr

Bağdadın fethinden sonra Preveze zaferi, Yemenin zaptı gibi gene büyük zaferler kazanılmıştı. Sonra..

Ondan sonra «Senelerdenberi o sarayda yaşıyan çok cazip bir kadın bütün kudretile onun hayatına hâkim oluyor..» ve artık hâtıralar kararıyor, kimse ondan sonrasını hatırlamak istemiyordu.»

***

Zemlin sahrasında Erdel kıralı «Zapolayoğlu» gelip bir büyük alay göstermiş ve Padişahın ayağına yüz sürmüştü. Türk ordusunun hedefi doğrudan doğruya «Egri» kalesiydi. Bu kale vaktile kuşatılmış, lâkin zaptolunamamıştı. Bu sırada hiç beklenmiyen bir haber geldi. Zigetvar kalesi muhafızı kont «Nikola Zerini», Sikloş mevkiinde «Tırhala» sancak beyi Mehmet beyi basıp oğlu ile beraber öldürmüş ve ordugâhı yağma etmişti. Bu haber üzerine harp plânları değiştirilmiş ve derhal Zigetvar'ın zaptına karar verilmişti. Temmuzun son günlerinde Türk ordusu kaleyi kusattı. Zerini metrisleri kırmızı çuhalar, büyük kuleyi de gümüş levhalarla donatmış ve Muhteşem Süleymanın gelişini bir yaylım top ateşile selâmlamıştı. Padişahın otağı evvelâ Zigetvar'ın üst yanında bir göl kenarına kurulmuştu. Fakat buranın kaleden atılan güllelerin tehdidi altında olduğu görülünce başka bir yer arandı. Civarda balta girmemiş güzel bir meşe ormanı vardı. Mirahorun baltacıları ile haremi hümayûn hademesi hemen oraya üşerek küçük ormanı az zamanda dümdüz bir hale getirdiler ve cihan Padişahının otağını bu güzel düzlüğe kurdular (1). 5 Ağustosta Türkler metrislere girdiler. Şimdi iki taraf arasında korkunç bir mücadele başlamıştı.

Kale beyi Zerini ki «Türkler arasında Zerniski Mikloş denmekle şehir ve bahadırlıkla nam çıkarmış bir kâfiri dilir» idi, kendinden aşağı olmıyan askerlerile ölümü hiçe sayan amansız bir müdafaaya girişmişti. Gûya her iki taraf zafer ve ölümü hedef tutarak yiğitlikte birbirlerile yarış ediyorlardı. Muntazam bir plân dahilinde hücum eden Türklerden kimi palanganın kazıklarını çekip kesiyor, kimi dibine neft döküp ateşe veriyordu. Müdafiler ise ateş ve kan içinde yüzerek mütemadiyen kalenin çöken yerlerini tamire savaşıyorlardı. Diğer vakitlerde cephanelerini ziyan etmemeğe çok dikkat ediyor, fakat kaleye bir yürüyüş yapıldı mı derhal gazilerin üzerine humbaralar yağdırıyor, kaleye yaklaşanları uzun harbelerle parçalıyorlardı. Buna mukabil Türkler de ucu çengelli harbeler kullanmıya başlamışlardı ki, bu harbelerle müdafileri birer birer avlıyarak aşağıya çekiyor ve orada cezalarını veriyorlardı. Bu korkunç mücadele ile haftalar, günler geçiyor, kalenin lüzumundan fazla dayanması ihtiyar Süleymanı fena halde üzüyor. Sokolluya yazdığı bir tezkerede çok muztarip bir lisanla: «Şu ocak daha yanmıyacak mı? Memaliki gaza ve hicada fethü zafer kösleri çalınmıyacak mı?» diyordu.

Nihayet Türk ordusu müthiş bir hücuma kalkmış, dış kale tahrip edilmiş Zerini iç kaleye çekilmiş, en sonra orası da bütün müdafileri ve binlerce Yeniceri ile uçmuş, «Zigetvar» kalesi artık tarihe karışmıştı.

(Sonu 15 inci sahifede)

(1) Kanuni Süleymanın cesedi tahnit edilirken çıkan kısımlar buraya gömülmüş ve üzerine bir türbe yapılmıştı.

TÜRK TARİHİNİN

Şeref Galerisi

«Çınaraltı» Türk tarihinin büyüklerinden kırk kişilik bir (Şeref galerisi) açılmasını teklif ediyor. Bunun için ileri sürdüğümüz şartlar şunlardır :

1 — Türk soyundan olmak.

2 — Türk ahlâkının üstün vasıflarına sahip bulunmak.

3 — Türk milletine büyük hizmetler etmiş olmak.

Türk güzide ve münevverlerine müracaat ediyoruz: Türkler için kutlu sayılan 9 adedini esas tutarak bize 9 büyük asker ve kumandan, 9 devlet adamı, 9 âlim ve mütefekkir, 9 edib ve sanatkâr olmak üzere 36 Türk büyüğü seçip göndermelerini rica ediyoruz. Buna (Atatürk - İnönü - Çakmak ve Meçhul Asker) in değişmez şeref yeri de konmak suretile 40 kişilik bir (Şeref Galerisi) vücut bulmuş olacaktır. Bu listelerin neşri tamamlandıktan sonra, üzerlerinde en çok birleşilen Türk büyüklerini basacağız ve onlara dair okuyucularımıza malûmat vereceğiz.

Sayın münevverlerimizin bu ricamıza alâka göstereceklerini umuyoruz. Bununla, bu fikri gerçekleştirememiş olsak bile tarihimizi düşünmek, Türk büyüklerinin adlarını anmak ve onları memleket gençliğine tanıtmak ve hatırlatmak gibi bir hizmette bulunmuş olacağız ki bu kadarı da bize veter.

ÇINARALTI

ŞEREF GALERİSİ

LİSTE : 2 [*]

Gönderen: ATSIZ

Kumandan ve kahraman	Âlim
1 — Kür Şad	1 — Fârâbi
2 — Alp Arslan	2 — Kâşgarlı Mahmut
3 — Cağrı Beğ	3 — Uluğ Beğ
4 — Afşın Beğ	4 — İbni Kemal
5 — Kılıç Arslan	5 — Kâtip Çelebi
6 — Cingiz Han	6 — Evliya Çelebi
7 — Umur Beğ	7 — Münecccimbaşı
8 — Temür	8 — Ebül Gazi Bahadır Han
9 — Yıldırım	9 — Cevdet Paşa
Devlet adamı	**Sanatkâr**
1 — Mete	1 — Yunus Emre
2 — Attilâ	2 — Ali Şir Nevai
3 — Bilge Tonyukuk	3 — Babür
4 — İstemi Kağan	4 — Fuzuli
5 — Moyunçur Kağan	5 — Mimar Sinan
6 — Satuk Buğra Han	6 — Itri
7 — Tuğrul Beğ	7 — Şeyh Galip
8 — Fâtih	8 — Namık Kemal
9 — Kanuni	9 — Abdülhak Hâmit

[*] Kumandan ve devlet adamlarından en aşağı bir bu kadar kişinin daha bu listeye sokulabileceğini, onları dışarıda bırakmaktan doğan bir teessürle, bildiririm.

ATSIZ

Ağaç kasidesinden:

Yapraklar

Evet, ağaçlara candan temayülüm vardır:
Bilâ garez baş iğenler cihanda onlardır!

Hukuka hürmeti onlar ezelde bildi şiar:
«Saba geçer, ona hep serfüru kılar eşcar!»

[illegible]p geçenleri gördükçe bir kavak, bir çam:
Durup senin gibi bakmaz, verir başile selâm!

Adam bilip seni tatyib eder, selâmlarken,
Selâma aldırış etmez, yürür gidersin sen!

Bu âşikâr: onu Hâlik yarattı topraktan!
Senin de mâyen odur, derler.. İşte bak, bu yalan!

Onunla farkını her an görüp dururken ben,
Nasıl derim sana ey soysuz, aynı cevherden?

Ne insücin, ne melek, eşref halâyık odur!
Mükevvenata bakın bir: bu vasfa lâyık odur!

Benî beşer unutur hep göçen büyüklerini..
Benî şecer düşünür her dakika köklerini!!

O hiç oturmayı bilmz, ayaktadır ebedî!
Bir eski terbiyedir: halkeden otur demedi!

Kıyamı âdet edinmiş Hüdaya tazimen!
Bu böyledir: oturulmaz büyük otur demeden!

Halil Nihat Boztepe

Görüşler

MASUNİYETİ TEŞRİİYE

Ülkü mecmuası son sayısında Ahmet Hamdi T pınarın «Bursa» isimli bir şiirini neşretti. Bu manzu bir kaç sene evvel «Tasviri Efkâr» gazetesinde ayn çıkmıştı. Anlaşılan Ülkü mecmuası Ahmet Hamdi Ta pınarın bu seçimde mebus olması üzerine bunu teber ken neşrediyor. Pek âlâ ama, aradan bu kadar zan geçtiği halde hâlâ manzumedeki kafiye hatalarının d zeltilmediğini gördük. Acaba, şair arkadaşımızın ma niyeti teşriiyesinin kafiye hatalarına da şümulü var mı

BİR MUVAFFAKIYET!

Değerli muharrir arkadaşımız Abidin Dav'erin iptilâsı vardır: Veznini bozmak şartile yazılarına n hur beyitler alır. Geçen gün güzel bir makalesini o yordum. Gözüme şu meşhur beyit ilişti :

«Tiz reftar olanın payına damen dolaşır
Erişir menzili maksuduna aheste giden.»

Birinci mısraı okudum. Tamam. İçimden :

— Artık bunun veznini bozamaz, dedim, mâr sını değiştirmeden, lisan hatası yapmadan, başka ke meler kullanmadan tıpatıp nazım kalıbına döki ikinci mısraı vezinsiz yazabilmesi bana imkânsız göründü. Şaşılacak şey! Abidin Dav'er bunun da ve nini bozmıya muvaffak olmuş. Bakınız nasıl?

«Erişir menzil maksuda aheste giden!.»

MAİR

Epey zamandanberi ismini işitmediğim Necip zıl Kısakürek'in ne olduğunu merak ediyordum. Me mair olmuş. Evet mair! İşte son yazdığı miri!

ŞİİR MİİR

Hayat mayat diyorlar;
Benim gözüm (mayat) da.
Hayatın eksiği var:
Hayat eksik hayat.

Takınsam kanat manat;
Kuş muş olsam, seyretsem:
Bomboş vatana inat
Manata doğru gitsem...

Necip Fazıl KISAKÜREK

Ne dersiniz? Hiç bir meslekte karar etmiy Necip Fazıl Kısakürek mairlikte muvaffak olaca benzemiyor mu?

BİR RİCA

Vâlâ Nureddin kırkını aştıktan sonra yeni şiiri a lamağa ve beğenmeğe başladı. Pek methettiği yeni irlerimizden Fazıl Hüsnü Dağlarcanın (Kardeş) is bir manzumesini okuyordum. Daha ilk kıtada, ikinci m raın ucunu bulamadım, Aradım, taradım, nafile. İş o kıtayı aynen yazıyorum :

Görüşler

KARDEŞ

Köylü, sen,
Ne diye sadece sapanı, öküzleri.
Sabahleyin, sonsuz saatler üzerinde,
Kardeş değil misin?

Vâlâdan rica ediyorum, şunu, bulup göstersin. Çünkü bana ortada bir eksiklik var gibi geliyor. Bu, ya bende; ya bu şiirde, yahut da Vâlâdadır!

İSTEMEK

Üstat Peyami Safa, (İstemek) isimli çok güzel bir fıkrasında her şeyin istemeğe bağlı olduğunu anlattıktan sonra :

«— Ne istediğinizi söyleyiniz, ne olduğunuzu haber vereyim, diyor.

«— Bir darı tanesi mi istiyorsunuz? Siz bir serçesiniz. Bir kuzu mu istiyorsunuz? Siz bir kurtsunuz. Bir zafer mi istiyorsunuz? Siz bir kahramansınız?

Fakat ben, her şeyin bu misale uygun olduğunu zannetmiyorum. Mademki Peyami Safa, kim olduğumu, ne istediğimden keşfedeceğini iddia ediyor. Söyliyeyim :

— Mebus olmak istiyorum? Ben kimim söylesin! Etem İzzet Benice miyim? Necip Fazıl Kısakürek miyim? Ahmet Emin Yalman mıyım? İzzet Melih Devrim miyim? Hattâ hiç de bunu istemiyor gibi göründüğü halde istiyen biri değil miyim?

MEKTEP - OKUL

Okul kelimesi üzerinde İbrahim Necmi Dilmenle, İsmail Hâmi Danişmend arasında bir ihtilâf çıktı. İbrahim Necmi Dilmen, (Mekteb) in Tanzimat devrinde Arapçadan uydurulduğunu iddia etti. İsmail Hâmi Danişmend, bunun 15 inci asırdanberi kullanıldığını söyledi. İbrahim Necmi Dilmenin iddiasına göre: Biz (Mekteb) i icat ettiğimiz gibi, şimdi de bunun yerine Türkçe (Okul) kelimesini koyar ve halka bunu yayarız. Bana kalırsa: Her kelime, kendine göre bir mâna farkını muhafaza eder. Başka bir kelimenin yerine tastamam geçemez. Nasıl ki mektep, medresenin yerine gecememiş, aralarında bir hayli mânalar hasıl olmuş. Hattâ, dershane, tam mektep demek iken ayrı bir mânaya gelmiş. (Darülfünun) ile (Üniversite) ayni midir? (Lise) başka (İdadi) baska. (Okul) ile (Mektep) de bence böyle olacaktır. Anadoluda halk bunu şimdiden farketmiş. (Okul) kelimesini söyle kullanıyormuş:

— Bizim oğlan okul mektebine gidiyor.

İşte, size ince bir mâna farkı!

Kolu Kesik Askere

— 1914 muharebesinde —

Geçtin o kesik kolda o mânâlı düğümle;
Baktım azalan gövdene her günkü gözümle.

Bir an ki, fakat, çehreni gördüm mütebessim,
Bir noktaya toplandı cihanlar dolu hissim,

Bir damla kıvılcım gezip âsâbımı yaktı;
Birdenbire îmânımı hattâ yakacaktı:

Her şey düşecek, devrilecek; sâde ayakta
İnkârımın en son sesi dimdik duracak ta,

Beynimde o âsî sesimin velvelesiyle,
Kalbimde o îmânımın en son nefesiyle,

Hep haykıracak, haykıracak, haykıracaktım,
Tanrım, seni bulsam tutacaktım, soracaktım:

Yârâb, bu kesik kol, bu güler yüz ne demektir?
İnsan neye bâzan bu kadar fazla melektir?

Mecnun gibi dalmıştı karanlıklara hissim....
Geçtin yine, ey genç, önümden mütebessim,

Bir kal'a vekarındaki göğsünle, başınla,
Baktın bana lâkayd o tükenmez bakışınla!

Artık uçurummuş, ne çıkar, yurduna sağ sol?
Artık ne çıkar yavrunu yokmuş saracak kol?

Örtünme kabâhat gibi hem, sargını kaldır;
En gerçek olan âbideler böyle sakattır.

Mithat Cemal Kuntay

AT EŞ

Yazan :

Dr. Haydar İbrahim AYDAR

Ateş; ne güzel şey. Parlak alevi, hararetile ne kadar bizden ve yakın maddedendir. Dünya yaratılmasından beri zaman ateş yoktu ama güneş Mevcutlar onun hararetinde ısı-kuvvetini ondan alıyordu. Hattâ anların mevsime tâbi olmaları yazın kırlara, yaylalara, havalar kışlaklarına çekilmeleri aramak ihtiyacından değil mi?

yadigârı Hacı leylek bu bir nümunesidir. Hareketi; göre ayar edilmiş, hararet migöre hesaplanmıştır.

Odunu oduna sürterek ateşi bulan sonraları çakmak taşını bularak ilcimi keşfetmiş ve aslına kavuşmuş. İnsan ateşi bulmakla muhacemihnet ve zahmetinden halâs olmuş.

İşte, insanları bir araya toplıyan nadi ocak başı olmuştur. Bugünkü medeniyet de ateşten imal olunmuş mi?

Hararet, uzvivetimizin muharrik kuvvetidir. Makineler için de ayni şey. petrol vesaire gibi yakıcı maddeler olmasaydı makine icat edilmezdi. Görülüyor ki insanların icatları bedenlere vücuda göre.

Sağ ve salim insanda normal hararet 37 dir. Bunun altında görülen ateşler tedrici basitleşmektir. Soğuk kanlı hayvanlar sınıfına giriştir ki bize gerekmez.

İnsan donarken evvelâ hararet iziyesi alcalır. Sonra da kalbi durur. Demek ki soğuktan ilk müteessir olan hararetimiz ve kalbimizdir.

Zatürrie, tifo, sıtma hararet yükseltici hastalıklardır.

Musabı olanlar ateşler içinde yanarlar. Bu tereffü-ü hararet organizmanın bir reaksiyonudur. Mikropların kanımıza girmesile kan ve vücut hücrelerini tahrip etmeleri yüzünden kompleks bir zincirleme ile hararetin çoğalmasıdır. Mamafih hararet yükselmesi hastalıklarda kurtarıcı ve başarıcı bir elemandır. Hattâ hararetle anasırı hücreviye mübadelesinde değişiklikler olduğu gibi ihlâtı bedende de ferman (muhammir) ler teşekkül ediyor ki bu hal o hastalığa yakalanmamanın yani muafiyetin husulüne sebep oluyor.

Hararetsiz bazı hastalıklar vardır ki müziçtir, müzmindir. Dimağ hastalıklarının çoğunda hararetin olmayışı onları şifasız ve çaresiz bırakmıştır.

Meselâ paralizi jeneral veyahut erken bunama gibi dimağ hastalıklarında tereffü-ü hararet yoktur. Hararet azlığı şifanın mânii olduğu düşünülmüş olacak ki son zamanın keşiflerinden olan ateş tedavisi kıymetli bir usulü tedavi olmuştur.

Şöyle ki paralizi jeneralde (büyük hülyalar hastalığı da diyebiliriz) ısıtma paraziti vücuda şiringa edilerek hararet yükseltiliyor ve hastayı hastalığından kurtarıyor.

Erken bunama hastalığında isc (ekser genç yaş hastalığıdır) bayıltacak miktarda kuvvetli insulin şiringaları yapılarak hücre dahilindeki ihtirakta âzami bir tereffü husule getirilerek hastalık şifa, hasta da rehaya götürülüyor.

Kısa söz; ateş ve hararet, kâinat genişliğinde bir kuvveti mukaddes ve tılsımlı bir enerji.

Onun için değil midir ki ateşli insanları, hararetle konuşanları severiz. Hararetin günesten geldiği, hayatın onunla kaim olduğu malûm olunca eski zaman dinlerinde güneşe tapmak itiyadı, haklı bir mâbut intihabı olmuştur.

Öküze, ineğe tapacak yerde güneşe, hakikate, asla bağlanmak elbet yerinde ve haklı bir intihap.

Allah ateşimizi korusun!

Dr. Haydar İbrahim

Gök kubbede sesler

Makineler bozulur, kuklalar göç ederler
Kervan kervan yokluğa.
Sahnede birbirine dolanan sesler kalır,
Ki dönmüştür soluğa.

Hür ve bağsız sesler ki, hesaplaşınca yerle,
Çizerler ruhumuzu tanınmamış renklerle.

Burada bir hıçkırık, şurada bir kahkaha,
Ötede bir derin ah, benzer biraz günaha;
Ak tüllere bürünüp Meryemleşen lekeler,
Bakır heykellerdeki altın yüzlü maskeler,

Sabaha eremiyen hakikatle fazilet,
Güneş gölgeliyen «nankörlük» denen illet,
Oyulur hep boşluğun sonsuz plâklarına,
Her göçenden bir nefes kalır orda yarına.

Yırtılsın sayfaları insanlık tarihinin,
Sıyrılsın kabuğundan tapıcısı her dinin,
Hakikatler ses versin sessizce gök kubbede!
Yazık ki fânilere açılmıyor bu perde...

Şükûfe NİHAL

Dönmeyen yıllar

Kafesten ürken kuş gibi saadet
Bizden uzaklarda uçtu durmadan.
Hülyamız yılları sürdü ardına :
Hülya kanatlıydı yıllar bir zaman.

Dönmeyen yılları hafızanda yak
Hülya mevsimlere dokunma sakın.
Sen, benden uzaksın yıldızlar kadar,
Sen, yıldızlar kadar ruhuma yakın...

Dündar AKÜNAL

8 Mayıs 1943
Cumhuriyet 5:85

Türklerarası ORTAK Kültür dili

Yazan : Nebil Buharalı

Dil meselemiz son günlerde gene canlandı. Bu mesele dilde verimimizi şevklendiren her hangi bir vakanın ortaya çıkması veya dil inkılâbı yıldönümleri merasimi veyahut dilimizin şu veya bu kısmına ilgili terim komisyonları, gramer kongreleri gibi sebeplerle gazetelerde, dergilerde ara sıra hararetlenir. Böyle zamanlarda saf Türkçenin düşünme ve konuşmasına uygun ve örnek olmıya değer yazılar yazılır ve böyle temiz Türkçe yazmak temennilerinde bulunulur. Bu arada bazı beceriksizler tarafından Türkçe düşünüş ve Türkçe yazışa pek uymıyan yazılar yazıldığı da olur. Sonra mesele unutulur, gazeteler eski derecesinde olmasa bile gene Osmanlı ağzile yazılarına koyulurlar.

Son günlerde bazı yazarların yeni terimlere ve Türklerarası ortak kültür diline ilişmeleri yüzünden mesele gene alevlendi. Yeni terimler arasında uydurma sözlerin bulunduğu iddia edilmekle beraber dil tasfiyesinde, yer yüzünün muhtelif dolaylarında her ne kadar birbirlerile sınırdaş iseler de kaderin sevkile birbirinden ayrı düşmüş Türk milletlerindeki lehçelerde ortaklaşa kullanılan ve Türk diline iyice yerleşmiş bulunan mektep, kitap, dünya gibi sözlerin dilimizin Türkçeleştirilmesi yüzünden atılıp yerlerine frenkçe örneği veyahut bazan şivemize, kullanmamıza uygun olmıyarak icat edilmiş sözlerin konması ile Türklerarası genel ve ortak bir kültür dili yaratmanın güçleşeceğini ve Türk lehçelerini başlı başına birer ayrı dil olmıya kadar götüreceğini bir bilginimiz iddia etti. Türk Dil Kurumu erkânından çok hürmet ettiğimiz bir sayın bilgin de bir sıra makaleler yazarak Türk köklerinden türetilen kelime ve terimlerin Türk Dili kurallarına uygun veya eski metinlerden alınmış olduğunu bu uğurda uzun incelemeler yapıldığını ve ortak kültür dilinde vehmedildiği gibi bir sonuca yer olmadığını çok değerli incelemelerle anlattı. Bu cevaplarda kişiyi iyice kandıran yönler vardır. Yürekleri işkilliler rahatlar. Bununla beraber düşünceyi kurcalıyan bir kaç taraf kaldı ki belki daha aydınlatıcı incelemelere sebep olur rica ve düşüncesile biz de bir iki söz söylersek hoş görülmesini dileriz.

Asıl konumuz olan uydurma söz var mı, iddiasını gelecek makaleye bırakarak önce Türkler arasında ortak kültür dilinden biraz söz açalım :

Bu mesele Türk dünyası için can alacak veya can verecek bir konudur. Ortak kültür dili Türkler arasında ortak bir can damarıdır. Böyle bir kültür dili gelişip yaşarsa bütün Türk halkı birliği de yaşar. Dil Kurumu sayın başkanının dediği gibi muhtelif Türk lehçeleri arasında fark, yalnız kelimelerdeki bazı harf değişikliğine bağlı kalmış, yani inhisar etmiş gibidir. Hepsinde kelime kökleri ve söz üretme şekilleri hep birdir. Bir de «g» lar gibi farklar ile söyleyişte törpülenme gibi farklar vardır ki cüziyattır.

Ural - Altay dillerinden ayrılagelen asıl Türk dili Göktürkler zamanından yani sekizinci asırdanberi kendini iyice göstermiş ve tekâmül etmiştir. Bu tarihte Türk dilinin en mükemmel nümunelerini Gültekin «kitabelerinde», anıtlarında okuyoruz: [Bu kitabelerdeki yazıları ve Türk milletine olan nasihatleri gerek eski Türkçe metnile ve gerek şimdiki lehçemize tercümesi ile olsun — ki arada pek az fark vardır — her Türk evlâdı okumalıdır.] O vakittenberi Türkler Çinden ve Pasifik Okyanus kıyılarından Vistül ve Tuna ırmaklarına, Kafkaslara, Ege denizine; Ganj ve Sünt ırmaklarından Arabistan çöllerine kadar yayıldılar ve bir çok yabancı milletlerin kültürleri tesirinde kaldılar. Hâlâ da bu türlü yabancı kültür tesiri sürüp gitmektedir. Aşağı yukarı 2000 senedenberi başka başka milletler ve medeniyetlerle temas sonunda Türk boylarından her birinin diline birçok yabancı sözler girdi. Altay lehçelerine Çince, Mogolca tesir ettiği gibi meselâ Selçuklular, Osmanlılar ve İslâmlık tesiri altında kalanlarla İrana yayılanlar Arapça ve Farsça kelimeleri daha çok aldılar. Beş yüz senedenberi de Osmanlılar üstelik Avrupalılardan yani ilk zamanlarda İtalyancadan ve 19 uncu asır iptidasındanberi Fransızca ve İngilizceden birçok kelimeler aldılar. Meselâ, iskele, pusula, harta, posta, fabrika, sitimbot, skur, telgraf, vapur, radyo, telefon, frijider ve hususile şimdilerde kiriz geldi, enterese etti, enteresan oldu, frapan ve şanşan renkler, tuvalet roblar, rop dö şambr, smokin ve kıravat, ulusal ekonomi ilâh ve ilâh.... gibi sözleri her gün işitiyoruz. Gene böylece frenkperestliğe yani alafrangalığa yeltenenlerimizin bir kibarlık tavrile saat beş buçuk trenini aldım, taksi aldım, banyo aldım, dua yaptım, nutuk verdim, karar aldım ve iben istemezdim yazmak bunu böyle ilâh.. gibi yabancı dillerden kelimeden başka şive bile aldıklarını görmekteyiz.

Türkçe kültür dilinin meydana gelmesi, biri dilimizi yabancı kelimelerden tasfiye etmek ötekisi bilim terimlerini Türkçeleştirmek gibi iki temele dayanır. Dil tasfiyesi konusuna gelince; bir kısmımız en çoğu Arapça olmak üzere hattâ asırlardanberi konuşma dilimize kadar girmiş ve dilin malı olmuş Arapça ve Acemce sözleri bütün bütüne atmak ve yerlerine eski metinlerden eski sözlerden bu anlamlarda kullanılmış olanları yeniden canlandırmak yahut Türkçe köklerden yenisini icat etmek isterler. Ziya Gökalp ise tasfiyede bu kadar ifrata gitmek faydasız belki de zararlı olacağını, müstehase sözlerin dirilemiyeceğini, tasarrufumuza geçmiş yabancı sözlerin öz malımız olduğunu Türkçülüğün esasları kitabında anlatır. Bunun için bir kısmımız da Ziya Gökalpın fikrindedir.

Terimler konusunda da, dil devriminin iptidalarında düşünüşler muhtelif idi. Gene bir kısmımız Garp terimlerini olduğu gibi almak ve olduğu gibi yazmak taraflısı oldular. Çünkü yazılış şekli bunların mânasını ve terekkübünü de anlatırdı. Lâkin Garpta her medeni millet bu terimleri gerek Greko - Lâtin menşeli olsun, gerek kendi öz dillerince bulunsun kendi şivelerine ve dil kurallarına uydurmuşlardı; bunlardan hangisini ne suretle alacaktık? Biri

(Lütfen sahifeyi çeviriniz)

MİLLİ KÜTÜPHANE

Küçük Mehmede şiirler: 3

Türk

Öğün Mehmet öğün oğlum,
Öğün Mehmet Türküm diye
Sana bu cennet hür vatan
Atandan kaldı hediye.

Sınırları baştan başa,
Şehit kanıyla sulanmış
Belki anan, kız kardeşin
Çanakkalede dul kalmış.

Öğün Mehmet Fâtih, Kürşat,
Cengizlerin soyundansın.
Türk demek şahlanan bir at,
Dokuz Oğuz boyundansın.

Türk hür doğar anasından,
Hür ölür iyi bilmeli
Bir cennete girer gibi
Gülerek kabre girmeli.

Türküm zaferden zafere
Koşan bir neslin oğluyum.
Canım, her şeyim vatanım,
Türklük aşkıyla doluyum.

Halim YAĞCIOĞLU

NOT: 80 sayılı Çınaraltındaki «Bahara Şiir» şiirinin 7. ci mısrağı «Ay ışıklarıyla çalkanan yarlar» şeklinde düzelecektir.

O günü bekliyorum

Hasret alevlendikçe kalbimin potasında;
Ulaşılmaz günlere ömrümü ekliyorum.
Gözlerim hayalinde, gönlüm vuslat yasında;
Mezarım dümdüz olsa o günü bekliyorum.

İçimdeki hıçkırık boğazıma tıkansa,
Sevdiklerim unutsa, yalnız düşmanlar ansa,
Kanımın ateşinden beynim tutuşsa, yansa;
Mezarım dümdüz olsa o günü bekliyorum

Yollarımda dikenler, aşılmaz dağlar olsa,
Ecelin kopmaz bağı kolumu bağlar olsa,
Arkamda anacığım ömrüme ağlar olsa,
Mezarım dümdüz olsa o günü bekliyorum..

Fâtih KEÇİK

«Iodure de potassium» derse ötekisi «potassium iodite» derdi. Mamafih bu tarafların fikri yürümedi. Kimimiz de dilimizdeki bütün terimlere yalnız Türkçe köklerden kelimeler icat etmeyi öne sürdüler. Bir üçüncü kısmımız da terimleri Türkçeleştirmek işini esas tutmakla beraber tamam Türkçesini bulamadıklarımızın ve milletlerarası olan kelimelerin frenkçesini, söylendiği gibi almayı daha uygun gördü ki bu sonuncu fikir bugün «fiiliyat sahasında» edimsel olmuştur, yani icraya konmuştur.

Türk milletinin çoğumluğu olan Orta Asya ve Şimal Türklerine gelince, bunlar, Rus kültürünün tesirindedirler. Son senelerde oralarda kültür terimleri Türkçeye bütün bütüne Rusçadan sokulmaktadır. Son tahminlere göre bu terimler yüzde sekseni bulmuştur. Ortak kültür dili bakımından önemle ve ibretle bakılmıya değer bazı dil hareketleri Asya ve Şimal Türklüğünde de olmaktadır. Bugün Asya ve Şimal Türklüğü Kazan'dan başlar, bütün Türkistanı içine alır, buralarda başlıca üç dört lehçe konuşulur. Başlıca dedik, çünkü Oğuz boyları arasında lehçe farkları yalnız söyleyişe aittir ki bunlara lehçe farkı izafe etmek belki bir hata olur. Arada biraz fark var ise o da Oğuzlarla Çağatay boyları arasındadır. Eskiden hep buralarda hâkim olan kültür Kazan lehçesile idi. 1854 senesine kadar oralardaki kültürü Kazan Üniversitesi yani yüksek medresesi yaratırdı. Türkler arasında bu medresenin çok önemli ve faydalı etkisini, hele o vakitler devam eden Kırım muharebesinde Türklerin Tuna boylarında galebe ve canlılığını gören Rus Çarı Nikola 1854 de bu Üniversiteyi kapattırdı. O vakitler Çarın müşavirlerinden İlminski adında bir Rus milletseveri Türkleri küçük küçük mahallî parçalara bölmek ve her birine lehçelerine göre ayrı ayrı ve Rus alfabesi esası üzerine düzülmüş, özel alfabeler yaparak bunların ayrı ayrı gelişmeleri fikrini ortaya atmıştı ki yaşadığımız tarihin son senelerinde bu fikrin gerçekleşmiş olduğunu görüyoruz. Bu Türk boylarında bugün mahallî lehçe dilleri inkişaf etmekte ve daha yüksek olan İslâv kültürü günden güne buralarda gelişmektedir. Rus kültür gelimesine bir miyar olmak üzere 1935 senesinde umum Rusyada 41491 eser neşredildiği söylenebilir. Halbuki o sene zarfında Türkiyede 1618 eser neşredilmişti.

Bugün ayrı ayrı medeni milletler arasında bile kültür mübadele ve münasebetlerine çok gayret edilmektedir. Bu böyle olmakla beraber şimdilerde Türkçe konuşan muhtelif lehçeler arasında hiç bir kültür münasebeti olamamaktadır.

Müşterek kültür dili üzerine dikkati çeken sayın muharrir makalesinde müşterek kültür dilinin, lehçeler arasındaki benzerliğe ve birleşmeğe mâni olan ayrılıkların ortadan kaldırılması ile bu lehçele birbirine kaynaşacağını söyledi. Filhak muhtelif lehçeler arasında ortak kül dili böylece hasıl olduğu gibi lehçeler den birinin tabiî bir şekilde olgunlaşm neticesinde diğer lehçeler üzerine t edip olanları kendine doğru çekmesi şekl de de olur ki İtalyanca ortak kültür d buna bir örnek olabilir. İtalyada hâlâ c beş lehçe konuşulur. Bazan Şimalliler nupluları anlamazlar bile; hepsinin ayrı rı lehçe gazeteleri vardır. Lâkin bu İtalyan milletinin kültür dili, meşhur İtaly edibi Dantenin (Comedia Divina) yı y dığı Toskana lehçesidir. İşte Dantenin i lediği ve Rönesanstan sonra muhtelif İta yan ediblerile fikir ve bilim adamları olgunlaştırdığı bu Toskana lehçesi bi kültür dili olarak, asırlarca birbirinden düşmüş olan İtalya parçalarını birbi bağladı ve İtalya 19 uncu asırda Gariba ve Kavor gibi milliyetçi yurtseverlerin h metile siyasî birliğini tamamladı. Türk arası ortak kültür dilinin de böylece olma muhtemeldir, yeter ki Türk lehçelerin buna en uygun olanı, dilin tabiî tekâ seyrinden yani çığırından ve diğer leh lerden uzaklaştırılmasın. Türk dil devrim de ve ortak kültür dili konusunda Türk l çelerinden her birine düşen ödev ve ülkü ortak kültür diline doğru yönelmek olm dır.

Her hangi bir dilin «berceste» eser denilen mükemmel nümuneleri mutla birlik kültür dilinin teşekkülünden so doğmamıştır. Böyle eserlerin, inkişafa müsait olan bir lehçe ile yazıldığı vâki Meselâ Omiros, «İlyada» adile ün almış o şiirlerini lehçe dilile ve daha doğrusu ha dilile söylemişti. Bunun içindir ki bu şi lerdeki sadelik ve tabiilik İlyadayı «seh mümteni» haline koymuştur. Gene eski Y nan filozoflarından Sokrat ve Eflâtun 'g dünyanın en büyük mütefekkirleri fikir bilim kitaplarını gene halk lehçe dilile y dılar. Meşhur İngiliz edibi ve İngilizce kurucularından Şekspir de eserlerini ha dilile yazdı. Mücerret fikirleri, derin dü nüşleri ve hayat sahnelerini halk dilile, kin belâgatle anlatabilmek Allah vergisi istidattır, buna «deha» derler. Böyle dâhi pek pek terimle, Greko - Romen ıstıla düşünüp ifade etmeğe muhtaç değillerd Zaten bunların koydukları, buldukları çok sözler sonradan ıstılah olur. İşte Tü elleri bu edibini ve bu mütefekkirini b liyor. Dil devrimimiz, Dil Kurumumuzun lışmaları ve Türk lehçelerindeki dil ha ketleri hep birden bu gelecek dehayı hazı lamaktadırlar.

Nebil BUHARALI

Türk sazı

Aylıkurt yayınlarından olan bu Türkçü dc
15 mayısta çıkıyor.

YENİ İLİM VE TEKNİK

Plâstikler

Yazan :
Salih Murat UZDİLEK

Plâstiklere dair ne kadar söylense yeridir. Plâstikler yalnız harp cephelerinde değil evlerimizde de en lüzumlu maddelerden biridir.

Yetmiş sene evvel herkesin bildiği bir plâstik madde vardı, ki o da selloloid idi. Fakat bu da esaslı bir malzeme olarak değil, belki diğer bir maddeye yedek olarak kullanılırdı. Bugün piyasada yüzden fazla isim altında satılan 5000 türlü plâstik maddeler var. Bunlar artık yedek maddeler değil, belki çelik, demir, tuğla, kereste ve taş gibi başlıca inşaat malzemesi arasında yer almıştır.

Bu harbin başlamasından evvel plâstikler gerek endüstri ve gerekse evlerimizde bilinmiyor değildi. Büyük sinema (daha doğrusu film) endüstrisi ona borçludur. Tayyarelerde, gemilerde, trenlerde, otellerde, hastanelerde, hâsılı her yerde plâstik maddeler görürsünüz.

Elektrik cihazlarında, radyolarda, otomobil parçalarında, elbiselerinizin düğmelerinde, diş fırçalarında, sabunluklar, tuzluk, sigara tablaları, salata çatal ve kaşıkları, saç tarakları... gibi birçok şeyler plâstik malzemeden yapılırdı..

Bu harbin başlangıcında çoğumuz plâstik maddelerden bu gibi şeyler, ucuz ziynet eşyası, pudra kutuları, mürekkepli kalemler gibi bazı basit şeylerin imalinde kullanılabileceğini zannederdik. Bunların gerek kuvvetine ve paslanmağa veya aşınmağa karşı gösterdikleri büyük mukavemeti, elektrik bakımından izolâsyon kabiliyetini bilmiyenler plâstiklerin daha mühim yerlerde kullanılacağını düşünmezlerdi bile.

Bu harp, plâstik maddelere, akla gelmiyen, birçok tatbik sahaları bulmuştur. Kadın terliklerinin topuklarında pırıldayan plâstik tabakaları şimdi er pabuçlarının tabanlarını teşkil ediyor.

Bir vakitler diş fırçalarının saplarında kullanılan plâstik maddelerden şimdi harp endüstrisi işçi evlerine varıncıya kadar neler yapmıyor.

Bu harp yüzünden piyasada metal buhranı başladı. Mütehassısların gözleri plâstik tarafına çevrildi. Metaller kuvvetli, tahta hafif ve cam şeffaf ise her üç şartı birlikte haiz olan plâstik maddeler var. Bir vakitler lâboratuvar mahsulü olan plâstikler artık endüstri sahasına atılmıştır. Bunlar mühendislerin malzemeden beklediği birçok suallere hakkile cevap verebiliyorlar.

Birleşik Amerika donanmasına giren yeni harp gemilerinin her birinde binden fazla plâstik tatbikatı görülüyor. Harp tayyarelerinin gövde ve kanatlarında plâstik kontrplâklar kullanıldığı gibi talim ve nakil tayyarelerinde 200 den fazla plâstik tatbikatı var. Bu kadar çok kullanılan plâstiklerin nasıl şeyler olduğunu ve nasıl yapıldıklarını gelecek yazıya bırakıyorum.

Osmanlı devletini batıran en mühim sebep : Osman oğulları sülâlesinin bozulması

(5 nci sahifeden devam)

24 temmuz 1942 gün ve 12 sayılı (Tanrıdağ) mecmuasında bastığım (Babür) isimli yazıyı, bu hakikati iyice anlatabilmek için yazmıştım.

Meşhur Rus müverrihlerinden **V. Kluçevski**'nin (**Büyük Petro** ve Eseri) isimli eserinin Fransızca tercümesinde (**H. de Witte** tarafından), şöyle bir konuşma vardır (sa: 58, 1931).

(Bir ziyafette, davetlilerden biri, Büyük Petroya; (Biz buna (Deli Petro) deriz. Fakat, bu kitabı okuyunca, onun ne büyük bir adam olduğunu anladım. Hoş deliliği de yok değil); hulus çakmak için, Petronun babasını zemmetmiş, (Kendisinde ıktidar yoktu, işi hep nazırları görürdü) demiş. Petro, bunun âdi bir dalkavukluk olduğunu anlayıp yüzünü ekşitmiş. Kendisini daima tenkid eden ve fakat, bunun devletin selâmeti için olduğunu anlayıp takdir ettiği ihtiyar **Prens Dolgoruki**'ye dönüp: (Buna sen ne dersin?) demiş. İhtiyar prens, bir müddet düşündükten sonra, şöyle cevap vermiş: **(Bence, asıl mühim olan hükümdarın şahsiyetidir. Eğer, hükümdar, akıllı, tecrübeli, tedbirli, kibir ve gururdan yakasını sıyırmış, dalkavuklar tarafından görüşünün bulandırılmasına müsaade etmiyecek kadar filozof olursa, etrafına, kendisi gibi, akıllı, tecrübeli, bilgili, namuslu, ciddî ve vatansever insanları toplamasını bilir).**

Neron veya Deli İbrahim gibi fena bir hükümdarın devrinde kötü insanlara gün doğar: İnsanlığın yüksek hasletleri olan mertlik, çalışkanlık, ciddîlik, ilâh... ortadan kalkar. İktısadiyatta şöyle bir söz varmış: **(Fena para iyi parayı ortadan kovar).** Yani, herkes altın, gümüş gibi iyi parayı saklar, ortada kâğıt para dolaşır. Bunun gibi, **kötü bir hükümdar devrinde, fena insanlar, iyi insanları ortadan kovarlar, meydan uğursuzlara kalır.**

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Yaylalıyız !

— Arkadaşım Zeki Takorlu'ya —

Dert bilmeyiz, hayatta şen yaşarız,
Olur mu hiç yaylalının üzgünü?
Sel oluruz ırmaklardan taşarız
Bizde olur yiğitlerin azgını..

Ak çelikten daha serttir pazumuz,
Yiğitlikte, mertliktedir gözümüz.
Bilir silâh kullanmayı kızımız
On atımdan devririz kuzgunu..

Kırbaç elde, sıvadık mı kolları,
Emrimize hazır, yayla yolları.
Atlarımız geçer, esen yelleri
Bıraktık mı şöyle biraz dizgini..

İş mevsimi her zoru yok ederiz,
Ot biçeriz, kırda davar güderiz.
Cirit için komşu köye gideriz
Deli gönül oyun ister yaz günü.

Şol Fezai yayla için delidir,
Yanık bağrı güneş, toprak doludur.
Ölene dek yaylaların kuludur
Allah ona orda vermiş rızkını..

FEZAÎ

Şarkı

(Nedim gibi)

Çıkalım bir de gel ey servirevan, Çamlıcaya
Gidelim yolları mehtaba varan Çamlıcaya..
Bütün İstanbulu bir anda saran Çamlıcaya,
Gidelim yolları mehtaba varan Çamlıcaya..

Ayın esrarlı, soluk rengini içmiş çamlar;
Mestolan dallarının altına sevda damlar.
Şehri seyretmeği arzuladığım akşamlar
Gidelim yolları mehtaba varan Çamlıcaya..

Gâh gurubun tutuşan rengine bel bağlayalım
Gâh kayıtsız gezelim, gâh durup el bağlayalım;
O yeşil zirvede gâh aşka emel bağlayalım,
Gidelim yolları mehtaba varan Çamlıcaya..

Safa ERKÜN

DELHİDEN ÜSKÜDARA

Tefrika : 33 **Yazan : BARKIN**

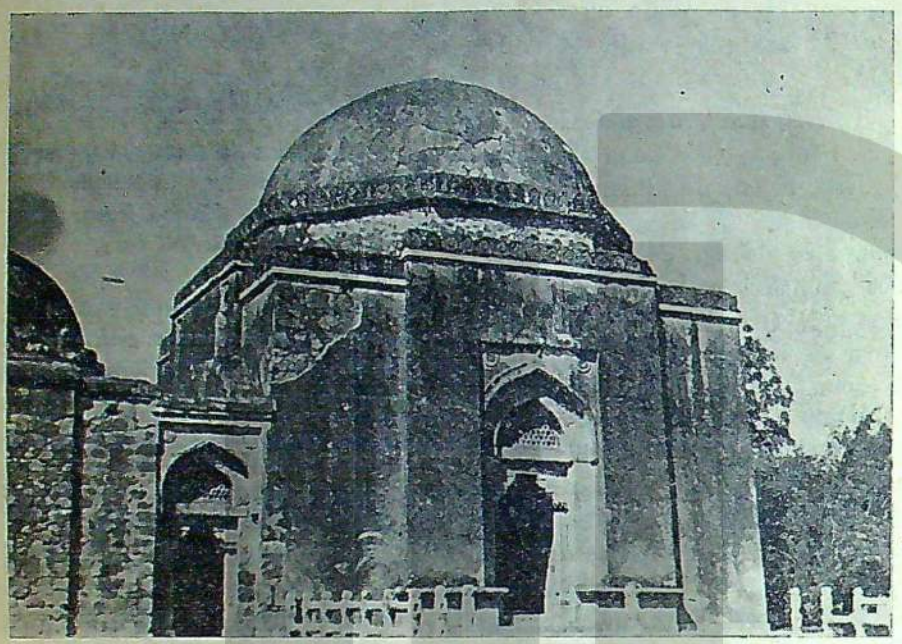

Delhi: Havz-ı Has'ta Tuglak yapılarından Mehmed Şah Tuglak ve ailesinin türbesi (14 asır ortaları) bu yapının Osmanlı türbelerile olan benzerliği dikkate değer.

İşte Delhinin muhtasar tarihçesi! Şehirde kısa bir dolaşma yapmak ve bilhassa Yeni Delhiyi görmek üzere Sesil otelinden yola çıktığımız zaman hayalimde bu eski şehrin tarihi de canlanıyordu. Şehrin umumî manzarası, sokakları, halkı ve ihtiva ettiği eski ve yeni eserler...

Delhinin en dikkate değer yeri kalesidir. Bu kale Şah Cihan zamanında etrafı surla çevrilen şehrin iç kalesidir. Buradaki saray daireleri insana peri masallarındaki hikâyeleri hatırlatır. İnşaattaki süs, zarafet ve ince zevk ve kullanılan yapı ve tezyin malzemesinin nefaseti şüphesiz ki her zaman için insanlığın hayret ve takdirini celbedecektir.

İnsan bu daireleri gezdiği zaman bir bina içinde değil bir hayal veya efsane âleminde olduğunu zanneder. Bunlar ne Avrupa sarayları gibi o kadar büyük, ne Hindu eserleri gibi çok süslü, ne de Rokoko eserleri gibi mübalâğalı veya iddialı eserlerdir. Bunlar insan zekâsının erişebileceği en yüksek olgunluk ve insan ruhunun muktedir olabileceği en samimi heyecan mertebesini idrak etmiş bir çok kimselerin el birliği ve bedii bir âhenk ile vücuda getirdiği kemal-i mutlak mahulleridir ve bu sebeptendir ki sebebi bilinmeden in sürükleyip götürürler. Eseri yapanlar yaptıranlar bunu duymuşlar ve bu ese mübalâğasız surette tarif eden şu iki m yapının üzerine hâketmişler :

اگر فردوس بروی زمین است
همین است و همین است و همین است!

Yedi buçuk asırdanberi hemen fası bir surette güzel eserlerle süslenip d Delhi şehrindeki sanat hazinelerinin her den burada bahsetmeğe imkân yoktur. Y nız okuyucularımdan biri günün bir buralara giderse gezilip görülmeğe d sanat eserlerinin nerede bulunduklarını kimler tarafından yapıldıklarını bilsin d bunlardan mevzu harici olarak kısaca b sedeceğim :

Şehir içinde görülmeğe değer en mu teşem eser 1644 den 1658 yılına kadar 14 nelik uzun bir mesai ile Şah Cihan tara dan yaptırılan Cuma Mescittir. Mimarı ta Hamit denilen ve Türkiyeli bir Türk masi muhtemel görünen bir mimardır. C mün yakınında bu üstadın adını taşıyan sokak vardır. İslâm ve Türk âleminin muhteşem bir mâbedidir. Kaidesi ve k ları kırmızı taştan olan bu muazzam es

Kiki'deki Cuma Mescid 14 asır ortalarına ait bir Tuğlak eseri

kubbeleri ve asıl cami kısmının cephesi mermerdendir.

Cuma Mescidin bulunduğu meydanın Şimal batı köşesindeki Jayna mabedi de hazır buraya gelinmiş iken gidilip görülmeğe değer. Diğer Jayna mabedleri gibi süse boğulmuş, yeni bir yapıdır.

Şehrin Cenubundaki Türkmen kapısından (Turkman Gate) giren geniş cadde takip edildiği zaman Kalan Mescit veya Ingiliz adile (Black Mosque) veya Kara Mescit denilen cami Tuğlak Hanlarından Firuz Şah zamanında veziri meşhur Cunan Şah tarafından 1386 da yaptırılmış eski bir camidir. Bugünkü Delhinin en eski eseri budur. Bütün Tuğlak yapıları gibi sert ve ciddî bir üslupta yapılmış ve camiden ziyade kaleye benziyen bir mâbettir. Bu tarz inşaat Orta Asyada çok görülen bir inşa tarzıdır ki Tuğlaklarla Hindistanın tâ göbeğine getirilmiştir.

Türkmen kapısından sonra surlar Circular Rood denilen ve şehri dışından çevrilen geniş caddeden Batıya doğru takip edilirse biraz sonra Ajmer kapısına varılır. Bu kapıdan girilince Hint Türk mimarisinin son eserlerinden biri olan ve gurub eden güneşin revnaklı güzelliği gibi hususi bir cazibe gösteren Gazi Hanın türbesine varılır. Gazi Hanın asıl ismi Mir Şahabeddin olup Evrenkzib'in son devirleri ile Birinci Şah Âlem zamanının ileri gelenlerinden bir Türktür. Bunun oğlu Mir Kamereddin (Nevap Asaf-ül-Mülk Şahin Kılıç Han Fetih Cenk) ünvanile tesmiye edilen Dekken valisidir ki bugünkü Haydarâbat nizamlığının müessisidir. Cami 18 inci asır ortalarına ait bir eserdir. İşçiliği fevkalâde güzel ve heyeti umumiyesi gayet zarif olmasına rağmen kadınlaşmış bir inceliği vardır ve şüphesiz ki parlak Hint Türk mimarisinin ince bir dekadans mahsulüdür.

Bu cami ile Mescidi Kalan arasındaki mahalle içlerinde bir yerde Şemseddin İltutmuşun kızı Raziye Sultanın kabri vardır. Bu kabrin üzerinde ne bir türbe hattâ ne de süslü bir taş bulunmasına rağmen Türk kadınlığının müstesna bir tipi olan bu tarihî şahsiyetin ruhuna bir fâtiha okumak ve onu anmak için buraya gidilmek ister. Raziye Sultan elinde kılıç ordulara kumanda etmiş, erkek saltanat rakiplerile kanlı harpler yapmış kahraman bir kadındı. Çehresi de çok güzelmiş. Birçok gönül maceralarından bahsederler.

(Arkası var)

İTİZAR

Münderecatımızın çokluğundan dolayı (Çocuk Adam) tefrikamızı bu sayıya koyamadık, özür dileriz.

Türküm

— Mithat Cemal'e saygılarımla —

Yeniden başlar hızım, vardığım son amaçta
Destanım yazılıdır her vâdi, her yamaçta..

Malazgirtte zaferin kahramanı Alp Arslan;
Kanımda karışık yok, aslan doğmuşum aslan.

Önüm düşman ordusu bir koca derya gerim,
İnönünde kumandan, Çanakkalede erim!..

Hep aynı insanım ben otuzumda, kırkımda..
Doğruluk, insaniyet yalnız benim ırkımda.

Kükrediğim mor dağlar at sürdüğüm ovalar,
Tarihte altın yaprak: Mohaçlar, Kosovalar.

Çaldıran seferinde pervasız Yavuz Selim,
Ben (Roma) yı titreten bora, kasırga, selim.

Lûtfi GÜNEY

Bu bahar da..

Mevsimle gülen bahçede: kuşlar,
Son kahkahanın aksi ve şarkın,
Çardaklı, havuz, fıskıyeler var.

Itrınla esen bahçede mevsim,
Her hâtıranın durduğu ayna.
Çamlarda ışık safi gümüş, sim..

Lâkin yine yok dünkü vakarı,
Dünden daha şen gelse de mevsim,
İnsan arıyor eski baharı.

Hikmet Şinasi ÖNOL

AĞAÇ

KASİDESİ

Şairi: Halil Nihat Boztepe

Şair, üstat Halil Nihat Boztepenin, Türk edebiyatında bir eşi bulunmıyan bu çok güzel destanı eseri yakında bir kitap halinde çıkıyor.

Muhteşem Süleymanın Son günleri

(7 inci sahifeden devam)

Şu mukadderatın ne garip cilveleri vardır. Bazan insana senelerce ömür, kucak dolusu servet ve saadet verir de sonra ufak bir lûtfu esirger. İşte 74 yıl yaşıyan ve 46 sene saltanat süren o Muhteşem Süleyman da günlerce beklediği bu zaferi ancak 48 saat önce fâni hayata gözlerini yummuş ve bütün zaferleri ülkeleri, eserleriyle beraber Türk tarihinin ölmez kahramanları arasında yer tutmuştu. O, on üç seferinde olduğu gibi yenilmez ölüm karşısında da muzaffer olmuş bir fâni Zira malik olduğu emsalsiz saadetlere rağmen hayatın hiçliğini daha yüzlerce evvel anlamış ve Bakinin bestelediği meşhur gazelinde bu hakikati bütün acılığı ifade etmişti :

«Âlemi gözden geçürsen eylesen bin yıl rasad
Devr içinde durmasan görsen hezarân nik-ü-bed
Her taraftan aksa gelse malı dünya lâyuzal
Olsa kumlar sağışınca ömrüne had-ü-meded
Gelmeye bu şise-i-çarh içre bir saat gibi.»

***

Şimdi galip bir ordu daha doğrusu muzaffer bir cenaze alayı Zigetvar'dan Belgrad dönüyordu. Sokollu vaziyeti gayet iyi idare etmiş, Padişahın ölümünü askerden gizlemişti. Ceset Zigetvarda tanınmak edilerek arabaya konmuştu. Herkes Padişahı arabada sanıyordu. Belgrada dört menzil kala usta vezir artık ölüm haberinin gizlenmesinde bir mahzur görmemişti. Bir sehir vaktinde ordunun konmuş olduğu mahalde birdenbire «Ruhu için elfatiha!» nidaları yükselmiş, hafızlar müessir sesleriile okumağa başlamışlardı. O zaman felâket haberi bir yıldırım hızı ile bütün orduyu yerinden oynatmış, askerler üsküflarını, kalpâklarını yere vurarak, başlarına toprak serperek feryat ve figanlarile gök gürültüsünü inletmişlerdi. Artık kısa bir zaman içinde müthiş haber bütün ülkeyi sarıyor ve doğuyolan büyük teessüre ancak Bakinin vecizeli lisanı tercüman oluyordu :

«Tîgin içürdi düşmene zahmı zebanları
Bahsetmez oldu kimse kesildi lisanları
Gördü Nihalî servi serefrâzı nizeni
Serkeşlik adın anmadı bir dahi banları
Şemşir gibi rûyi zemine taraf taraf
Saldın demir kuşaklı cihan pehlivanları
Aldın hezar bütkedeyi mescit eyledin.
Nâkus yerlerinde okuttun ezanları
Ahî çalındı kûsu rahîl ettin irtihal
Evvel konağın oldu cinan bûstanları
Minnet Hudaya iki cihanda kılıp sait
Namı şerifin eyledi hem gazi - hem şehid

Hasan Adnan